

Suvi Tamsi

**Kuvituksen suunnittelu kehitysvammaisten lukemaan
opettelevien lasten kuvakirjaan**

Opinnäytetyö

Kevät 2013

Kulttuurin yksikkö

Muotoilun koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuurialan yksikkö

Koulutusohjelma: Muotoilu

Suuntautumisvaihtoehto: Graafinen muotoilu

Tekijä: Suvi Tamsi

Työn nimi: Kuvituksen suunnittelu kehitysvammaisten lukemaan opettelevien lasten kuvakirjaan

Ohjaaja: Saija Sillanpää

Vuosi: 2013 Sivumäärä: 47 Liitteiden lukumäärä:7

Tässä opinnäytetyössä suunniteltiin kuvitus lukemaan opettelevien kehitysvammaisten lasten kuvakirjaan, jonka nimi on Siivet. Sadun on kirjoittanut Mervi Heikkilä ja kirjan taiton ja typografian on suunnitellut Kaija Siukola omana opinnäytetyönään. Yhteistyökumppanina opinnäytetyössä on Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tässä työssä kerättiin tietoa kuvan rakenteista sekä kohderyhmästä ja tutkimusmenetelmänä oli osallistuva havainnointi. Tutkimusongelmana oli, millaiset elementit, värit ja kontrastit muodostavat sopivimman kuvituksen kehitysvammaisten lasten kuvakirjaan. Tutkimusta varten suunniteltiin testikuvia, joiden avulla selvitettiin millainen kuvitus soveltuu lopulliseen kirjaan.

Avainsanat: Kuvitus, Kehitysvammaisuus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Culture and Design

Degree programme: Design

Specialisation: Graphic design

Author/s: Suvi Tamsi

Title of thesis: Picture book illustration for mentally disabled children

Supervisor(s): Saija Sillanpää

Year: 2013 Number of pages:47 Number of appendices:7

Describe the essence of your thesis.

The aim of this thesis was to design illustration for a picture book. The book named Siivet has been designed for mentally disabled children, who are learning to read. The story has written by Mervi Heikkilä and Kaija Siukola has designed the layout and typography of the book as a separate thesis. A partner at the thesis was Tammi Publishing company.

In the thesis it was gathered an understanding about picture structures and the target groups. The research method was participant observation. The research problem was what kind of elements, colors, and contrasts would form the most suitable illustration for mentally retarded children's picture book

Keywords: Illustrating, mental disabled,

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
Kuvio- ja taulukkoluettelo.....	6
Käytetyt termit ja lyhenteet	7
1 JOHDANTO	8
2 Tavoitteet ja tutkimusongelma.....	10
3 AIHEEN VALINTA.....	11
3.1 Syventävä projekti taustana opinnäytteelle	11
4 KEHITYSVAMMAISUUS.....	13
4.1 Yleistä tietoa kehitysvammaisuudesta	13
4.2 Kehitysvammaiset ja kommunikointi	13
4.3 Kehitysvammaiset ja kuvakirja	14
5 KUVARAKENTEET	16
5.2 Viiva ja pinta.....	16
5.3 Jännitteet	16
5.3.1 Liikkeen vaikutelma.....	17
5.4 Värit.....	17
5.5 Sommittelu	19
5.5.1 Kolmiulotteisuus ja tilan vaikutelma	19
6 TESTIKUVIEN SUUNNITTELU	21
6.1 Kuvitustekniikka	21
6.2 Ensimmäinen testikuva	21
6.3 Toinen testikuvasarja	22
6.4 Kolmas testikuvasarja	24
7 TUTKIMUSMENETELMÄ	28
7.1 Havainnointi	28
7.2 Havainnoinnin riskit kohderyhmässä.....	28
7.3 Ensimmäinen testaus.....	30

7.3.1 Taustatietoa tilanteesta	30
7.3.2 Kuva yksi.....	31
7.3.3 Kuvat kaksi ja kolme	31
7.3.4 Kuvat neljä ja viisi	32
7.3.5 Kuva kuusi	33
7.4 Toinen testaus.....	34
7.4.1 Taustatietoa tilanteesta	34
7.5 Kolmas testaus.....	36
7.5.1 Taustatietoa tilanteesta	36
7.5.2 Havainnointitilanne.....	36
7.6 Tulokset	38
8 Lopullisen kuvituksen suunnittelu	40
9 TULOKSET	42
10POHDINTA	43
LÄHTEET	45
LIITTEET	47

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Valoisuus ja tummuusvaikutelma	18
Kuvio 2. Pienemmän tähden ajatellaan sijaitsevan kauempana	20
Kuvio 3. Toinen neliö vaikuttaa sijaitsevan toisen takana	20
Kuvio 4. Ensimmäinen testikuva	22
Kuvio 5. Toinen testikuva	23
Kuvio 6. Kolmas testikuva, jossa tausta poistettu	24
Kuvio 7. Neljäs testikuva, jonka tausta poistettu	25
Kuvio 8. Viides testikuva, jossa puun taakse on sijoitettu toinen puu.....	25
Kuvio 9. Kuudes testikuva, jonka taustalle on sijoitettu kaksi puuta.....	26
Kuvio 10. Myyrrien luola ja asumus.....	37
Kuvio 11. Höyhen.....	38
Kuvio 12. Kohderyhmä voi havaita pienentyvät elementit taustassa.....	39
Kuvio 13. Hahmo, jota lapset pitivät oravana	40
Kuvio 14. Keltasävyiselle paperille tehty kuvituskuva	41
Kuvio 15. Kuvituskuva käsittelyn jälkeen	41
Taulukko 1. Kuva jollaista kohderyhmän on vaikea hahmottaa	11
Taulukko 2. Testissä näytetty kuva, jossa esiintyy symboliikkaa	12
Taulukko 3. Ensimmäinen testikuva.....	31
Taulukko 4. Testikuvat kaksi ja kolme.....	32
Taulukko 5. Testikuvat neljä ja viisi.....	33
Taulukko 6. Kuudes testikuva	34
Taulukko 7. Käsittelemätön tausta ja tummaksi käsitelty tausta	35
Taulukko 8 Käsittelemätön tausta ja vaalea tausta	35

Käytetyt termit ja lyhenteet

Kehitysvammaisuus ”*Kehitysvamma on vamma ymmärtämis- ja käsityskyvyn alueella*” (Virtanen, 2002, 14).

Selkokieli Virtasen (2002, 8) mukaan selkokielessä on otettu huomioon henkilöt, joilla on vaikeuksia lukemisessa ja ymmärtämisessä. Sen sanasto ja rakenne ovat yleiskieltä yksinkertaisempia.

1 JOHDANTO

Opinnäytteeni aihe on kuvituksen suunnittelu kehitysvammaisten lukemaan opettelevien lasten kuvakirjaan, jonka taiton suunnittelee Kaija Siukola. Tekstin Siivetsatuun on kirjoittanut Mervi Heikkilä, joka on Seinäjoen kaupunginkirjaston kirjastotoimen johtaja. Yhteistyökumppanina opinnäytetyössämme on Kustannusosakeyhtiö Tammi ja työni kuuluu kuvituksen alaan. Sen viitekehyksenä on kirjagrafiikka.

Olen tutkinut aihetta syventävissä opinnoissani, jolloin selvitin millaisia elementtejä ja symboliikkaa kuviin voi sisällyttää. Kehitysvammaisille suunnattu kirja on selkokirja, joten sekä kuvituksen että tekstin on oltava selkokieliä. Launosen ja Korpjaakko-Huuhkan (1996, 96) mukaan kehitysvammaisilla lapsilla myös esiintyy visuaalista hahmotushäiriötä, joka vaikeuttaa kuvien hahmottamista.

Haluan tutkimuksessani saada selville millaiset elementit, värit ja kontrastit muodostavat sopivimman kuvituksen kehitysvammaisten lasten kuvakirjaan. Kuva rakentuu väreistä, kontrasteista ja niistä syntyneistä viivoista ja muodoista, joiden vuorovaikutus sommitelmassa luo vaikutelman koosta, tilasta, liikkeestä ja ajasta (Ylimartimo & Brusila, 2003, 68). Kerron työssäni kuvan rakenteista sekä kehitysvammaisista kohderyhmänä.

Nostan tutkimuksessani esiin hypoteesin, jonka mukaan kehitysvammaisen lapsen on vaikea hahmottaa kuvitusta, jossa on useita yksityiskohtia. Toinen hypoteesini on; Onko se totta, että kehitysvammaiset lapset eivät pysty hahmottamaan kuvituksessa perspektiivisesti pienentyviä elementtejä, jotka tekevät kuvasta kolmiulotteisen.

Kiinnostuin opinnäytteeni aiheesta, koska erityisesti kehitysvammaisille lapsille kohdennettua kirjallisuutta on vähän ja aihe on mielenkiintoinen myös, koska siinä yhdistyy graafinen muotoilu ja sosiaali- ja terveysala. Kirjastoista löytyy selkokirjoja, joiden suunnittelussa on huomioitu selkokielen ohjeet sekä tekstissä että kuvituksessa. Niiden kohderyhmä on kuitenkin laaja ja näitä kirjoja ei ole suunniteltu

ainoastaan kehitysvammaisille. Siksi on tärkeää tutkia mitkä selkokielen ohjeista on syytä huomioida, kun suunnitellaan ja toteutetaan kuvitus kehitysvammaisten lasten kuvakirjaan.

2 Tavoitteet ja tutkimusongelma

Tavoitteenani on toteuttaa selkeä kuvitus kehitysvammaisten lukemaan opettelevien lasten kuvakirjaan. Haluaisin tutkimuksessani selvittää, millaisia kuvarakenteita kehitysvammaiset lapset pystyvät hahmottamaan. Ongelmaksi muodostuu se, että selko-oppaiden kuvitusohjeet voivat perustua kirjoittajan ja asiantuntijoiden omaan kokemukseen sekä tietoon, jota ei ole perusteltu tutkimuksella. Sainio (1994, 111) on huomannut aiemmin saman ongelman, sillä hän kirjoittaa, että selkokuvan- ja kuvituksen piirteet ovat pohjautuneet ennakko-oletuksiin, eivätkä tutkimukseen. Etenkään kehitysvammaisten lasten havainnointikykyä ei ole tutkittu riittävästi, jotta voitaisiin tietää mitkä asiat he hahmottavat esimerkiksi perspektiivissä kuvissa.

Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää oppikirjojen ja kuvakirjojen suunnittelussa kehitysvammaisille lapsille ja niistä hyötyvät ennen kaikkea lapset, näiden vanhemmat, sekä opettajat. Ammattialalle tuloksista on hyötyä, koska kuvittajat voivat hyödyntää löytämäämme tietoa selkokirjojen tekemisessä. Koska selkokirjallisuudelle on tilausta, mahdollisissa tulevilla projekteilla mukana olevat opiskelijat voivat hyödyntää tästä työstä saatavaa tutkimustietoa.

Layers-lastenkirjanäyttely on graafisen muotoilun ja kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmien yhteistyönä toteuttama projekti, joka järjestettiin ensimmäistä kertaa keväällä 2012 (Haavisto, 2012, 10–11).

Syksyllä 2012 aloitettiin toinen lastenkirjaprojekti, joka päättyi toukokuussa 2013 Seinäjoen kaupunginkirjastossa pidettävään lastenkirjanäyttelyyn. Lastenkirjaprojektissa suunniteltiin tänä lukuvuonna 12 kirjaa, joiden teemoina oli maailmankattomuksellisuus ja erityisryhmät.

3 AIHEEN VALINTA

3.1 Syventävä projekti taustana opinnäytteelle

Lähtökohta tutkimukselleni on syksyllä 2012 suoritettu syventävä projekti. Sen aikana tehty tutkimus keskittyi siihen, millaista symboliikkaa lukemaan opettelevat kehitysvammaiset lapset voivat havaita kuvituksessa. Haastattelin myös näiden lasten opettajia, sekä suunnittelin kuvat, jotka näytin testissä. Testikuvien yhteyteen oli suunniteltu kysymyksiä, joita kysyin lapsilta ja näin sain selville, millaisia asioita he havaitsivat kuvissa.

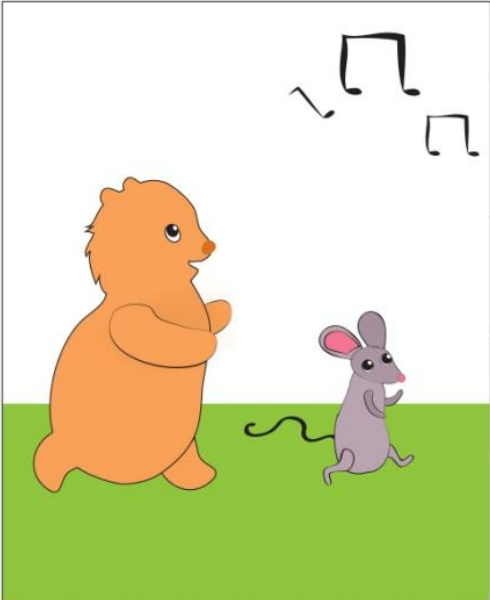
Aiemmassa tutkimuksessa selvisi, että kohderyhmän on vaikea hahmottaa ja kuvakulmaa, jossa hahmo on selin ja peilistä näkyvät kasvot (Taulukko 1). He kuitenkin ymmärsivät symbolisia vihjeitä, kuten sen että satukuvissa tyttöhahmon tunnistaa siksi, koska heillä on miltei aina ripset. Eräässä testiryhmässä kolme neljästä lapsesta ymmärsi kuvassa olevien nuottien symboloivan musiikkia (Taulukko 2).

Taulukko 1. Kuva jollaista kohderyhmän on vaikea hahmottaa

Mitä tässä kuvassa on? (Osoitin tapahtumaa)

	Vastaja 1	Enkeli, kukka
	Vastaja 2	Silmät, suu, nenä
	Vastaja 3	Ei osaa sanoa
	Vastaja 4	Kun katsoo peiliin, muuttuu sen näköiseksi joka sieltä näkyy
1/4 tunnisti kuvasta peilin		

Taulukko 2. Testissä näytetty kuva, jossa esiintyy symboliikkaa

Mitä taivaalla on ? vastaukset lasten sanoin		
	Vastaaja 1	Soittaa
	Vastaaja 2	Kirjaimia
	Vastaaja 3	Soittimet
	Vastaaja 4	Musiikki
3/4 tunnisti kuvasta symbolit		

Kehitysvammaisten luokanopettaja painotti, että kuvista tulisi näkyä helposti tunteet ja värejä ei saisi olla liikaa, ettei vaikutelma olisi sekava. Kun lapsilta kysyttiin oliko ääriiivallinen vai ääriiivaton kuva selkeämpi, enemmistö valitsi ääriiivallisen vaihtoehdon. Lapset saivat myös valita selkeämmän ja mieleisemmän vaihtoehdon kahdesta samaa aihetta esittävästä kuvasta, joista toinen oli vektorigrafiikka- ja toinen akvarellikuvitus. Enemmistö lapsista valitsi mielekkäämmäksi kuvan, joka oli maalattu akvarelliväreillä, joten päätin opinnäytteessäni toteuttaa kuvat tekniikalla, joka ei ole vektorigraafikkaa.

4 KEHITYSVAMMAISUUS

4.1 Yleistä tietoa kehitysvammaisuudesta

”Kehitysvammaisilla ihmisillä on vaikeuksia oppia ja ymmärtää uusia asioita” (Verner, viitattu [27.2.2013]). Vamman taso voi kuitenkin vaihdella suuresti vaikeasta kehitysvammasta lieviin oppimisen vaikeuksiin ja Suomessa asuu n. 40 000 ihmistä, joilla on todettu kehitysvamma. Vamman voivat aiheuttaa geneettiset syyt, eli perimän virheet, mutta sen voivat aiheuttaa myös äidin raskauden aikaiset infektiot, krooniset sairaudet, altistuminen alkoholille tai lääkkeille, sekä vaikea synnytyksen aikainen hapenpuute (Verner, viitattu [3.3.2012.])

Launosen ja Korpjaakko-Huuhkan (1996, 148–158) mukaan kehitysvammaisten lasten oppivelvollisuus kestää yksitoista vuotta ja alkaa silloin, kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Näistä lievästi ja keskiasteisesti vammautuneet ovat peruskouluopetuksen piirissä ja käyvät koulua erityisharjaantumislukalla. Lievästi kehitysvammaiset lapset oppivat käyttämään kieltä monipuolisesti ja ymmärtävät yleensä puhetta hyvin. Keskiasteisesti kehitysvammaiset ihmiset oppivat useimmiten suoriutumaan melko omatoimisesti arjen toiminnoista, kuten pukeutumisesta, pesemisestä ja syömisestä. He tarvitsevat kuitenkin apua arjesta suoriutumiseen myös aikuisena ja puheen kehitys on viivästynyt.

Testiryhmiimme on osallistunut autistisia lapsia, jotka tarvitsevat usein ohjaajan mukaan testaustilanteeseen. *”Autismi on neurobiologisen keskushermoston kehityshäiriö”* (Virtanen, 2002, 15). Hän jatkaa, että heidän kommunikointivaikeutensa voivat olla samanlaisia kuin henkilöillä, jotka ovat syntymästään kuurosokeita (2002, 15).

4.2 Kehitysvammaiset ja kommunikointi

Lievästi kehitysvammaiset voivat oppia hyvin omatoimisesti ja itsenäisesti, mutta ryhmään kuuluviksi voidaan luokitella myös esimerkiksi lievästi autistiset lapset, joilla esiintyy suuria vaikeuksia oppimisessa ja kommunikaatiossa (Kivikko & Autti-

Rämö, [viitattu 28.2.2013].). Seppälä ja Rajaniemi (Verner, [viitattu 29.3.2013]) toteavatkin, että viime vuosina on huomattu, että kehitysvammaisia rajoittaa erityisesti riippuvuus toisista ihmisistä, vaikka myös vamma rajoittaa heitä.

Launonen ja Korpjaakko-Huuhka (1996,110) kertovat, että monet kehitysvammaiset ihmiset käyvät lapsuudessa puheterapiassa ja heillä on käytössään puhetta tukevia, tai korvaavia kommunikointikeinoja. Nämä voidaan jakaa kahteen eri luokkaan, joita ovat viittoma- ja elekkommunikaatioon perustuvat, sekä kuva- ja symbolijärjestelmiin perustuvat kommunikatiojärjestelmät.

Aikaisemmassa syksyllä 2012 tehdyssä syventävässä projektissani kehitysvammaisten luokanopettaja kertoi, että lapset käyttävät koulussa kuva- ja symbolijärjestelmään perustuvia PCS-kuvia, jotka ovat yksinkertaisia piirroksuvia. Launosen ja Korpjaakko-Huuhkan (1996, 111) mukaan PCS on lyhenne sanoista Picture Communication Symbols ja järjestelmä on kehitetty USA:ssa. Lapsi pystyy kuvia osoittamalla tekemään valintoja ja ehdotuksia ja näyttämään mitä hän haluaa.

4.3 Kehitysvammaiset ja kuvakirja

”Länsimaiselle aikuiselle on itsestään selvyys, että kuvassa kauempana olevat hahmot kuvataan pienempinä. (Virtanen, 2002, 51). Kehitysvammaisille ihmisille tämä ei ole itsestään selvää, koska heillä esiintyy usein hahmottamisen ongelmia, eli esimerkiksi suuntia ja suhteita on vaikea hahmottaa, Launonen & Korpjaakko-Huuhka (1996, 97) painottavat. Visuaalisen hahmotushäiriön vuoksi kehitysvammaisten ihmisten on myös vaikea erottaa yksityiskohtia kokonaisuudesta, sekä erottaa ja tunnistaa muotoja. Sainio (1994, 114) kertoo, että selkokuvassa pitäisi välttää yksityiskohtia, jotka vievät tilaa pääasialta. Hän myös muistuttaa kuvien kokosuhteista; talo ei voi olla samankokoinen kuin auto. Virtanen (2002, 50–51) ehdottaa ääriviivojen käyttöä ja suosittelee kuvituksen tyyliksi pelkistämistä. Virtanen (2009, 138) myös painottaa, että selkokuvassa esineiden, ihmisten ja eläinten olisi erotuttava riittävästi taustastaan.

Nämä huomioid selkokirjallisuudesta ovat hypoteeseja tutkimuksessani. Selvitän onko totta, että liika yksityiskohtaisuus kuvituksessa tekee siitä kehitysvammaisille

sekavan. Haluan tutkimuksessani kyseenalaistaa myös sen, etteivät kehitysvammaiset pystyisi havaitsemaan pienentyviä elementtejä perspektiivisesti.

Virtasen (2002, 48–51) mukaan on erittäin tärkeää, että kuva ja teksti ovat keskenään mahdollisimman yhtäpitävät, jotta lapsi oppisi ja ymmärtäisi. Virtanen myös muistuttaa, että kuvaan pitäisi jättää vain elementit, jotka parhaiten välittävät kuvan sanoman. Hän korostaa, että kuvan ja sanan yhteyden ymmärtäminen luo pohjan syy-yhteyksien muodostamiselle tulevaisuudessa.

Sainio (1994, 112) kertoo, että kuva auttaa lukijaa hahmottamaan kirjan hahmojen iän, kasvot ja persoonan, joita ominaisuuksia voisi olla vaikea kertoa pelkästään tekstin avulla. Hänen mukaansa ei kuitenkaan ole merkitystä onko kuvituskuva mustavalkoinen vai värillinen, kunhan se on riittävän monipuolinen.

5 KUVARAKENTEET

5.2 Viiva ja pinta

Tässä luvussa kerron kuvan rakenteista yleisesti, koska olen pyrkinyt huomioidaan kuvakirjan kuvien suunnittelussa sen, että kuvissa olisi liikettä, jännitteitä, sekä sommitelma, joka vaikuttaa tasapainoiselta, muttei kuitenkaan liian levolliselta. Testikuvien suunnittelussa olen kuitenkin keskittynyt erityisesti kolmiulotteisuuden ja tilan vaikutelmaan, sekä siihen miten kehitysvammaiset havaitsevat ne.

Viiva ja pinta ovat peruselementtejä, joista kuva rakentuu (Wetzer, 2000, 48–49). Vinoilla lävistäjän suuntaisilla viivoilla voi kuvata liikettä ja dynamiikkaa, kun taas kaarevat viivat mielletään pehmeiksi ja joustaviksi (2000, 49). Erimuotoisilla ja kokoisilla viivoilla voidaankin saada aikaan eloisia kokonaisuuksia. Ääriviivapiirustuksessa on erityisen tärkeää viivan herkkyys, joka saadaan aikaan vaihtelemalla sen paksuutta, väriä, muotoa ja valööriä.

5.3 Jännitteet

Rinnastamalla vastakohtia kuvaan syntyy jännite (Wetzer, 2000, 55.) Ylimartimo ja Brusila (2003, 30–60) luettelevat sommittelullisia ja muotojen välisiä kontrasteja, joilla kuvaan saadaan luotua jännitteitä. Esimerkiksi yhdistämällä samassa kuvassa suuren ja pienen, tai kaarevan ja suoran muodon voidaan luoda kuvaan kontrasteja.

Wetzer (2000, 54) käyttää termiä dynaamisuus, joka syntyy kun eri elementtien välille syntyy kehittyvää liikettä ja jännitettä, sekä lepoa ja toimintaa. Kuvassa voimakkaaksi mielletään kiinteät muodot suhteutettuna epämääräisiin muotoihin ja liikkeessä oleva suhteessa paikallaan olevaan elementtiin. Jos kuvasta jää puuttumaan jännite, eli sitä ei ole jäsennelty, se jää mielenkiinnottomaksi ja merkityksettömäksi, painottaa Wetzer (2000, 56). Hatvan (1993, 58) mukaan kuvan muoto, poikkeavuus ympäristöstä, tai väritys voivat lisätä mielenkiintoa. Hän kuitenkin

muistuttaa, ettei erilaisten tehokeinojen käyttö yhdessä aina lisää huomiota, vaan saattaa tehdä vaikutelmasta sekavan.

Hatvan huomio on tärkeä suunnittellessa selkokuvitusta, sillä etenkin tulisi varoa liiallista tehokeinojen käyttöä sekavan vaikutelman välttämiseksi.

5.3.1 Liikkeen vaikutelma

Symmetriaa tulee Ylimartimon Ja Brusilan (2003, 65) mukaan välttää, kun halutaan saada kuvitukseen liikkeen vaikutelma. Assymetrinen sommitelma on parempi liikkeen kuvaamisessa ja se saadaan aikaan, kun sommittelun keskipiste on jossain muualla, kuin kuvapinnan keskellä. Kuvitukseen saa liikkeen tuntua myös rinnastamalla kaltevia pintoja vaaka- tai pystymuotoihin.

5.4 Värit

Kun samalle pinnalle laitetaan kaksi väriä, yleensä toisen niistä ajatellaan olevan tausta ja toisen siitä nouseva kuvio (Ylimartimo & Brusila, 2003, 60). Värit vaikuttavat myös siihen, mielletäänkö kuva maalaukselliseksi, sillä Wezterin (2000, 25) mukaan murrettut värit vaikuttavat maalauksellisemmilta ja luonnollisemmilta kuin puhtaat värit. Ohijiiwa (1987, 32) kertoo luonnollisten sävyjen olevan usein tummia ja vaimennettuja, sekä hienovaraisia. Ohijiiwa neuvoo käyttämään sävyjä, jotka sopivat yhteen ja muistuttaa, että väreissä pitäisi olla jokin yhteinen piirre, jotta ne sopivat yhteen.

Rihlaman (1997, 89) mukaan keskivaalea pinta vaikuttaa vaaleammalta, jos sitä reunustaa tumma väri. Tämä on huomioon otettavaa, mikäli halutaan parantaa kuvien kontrastia. Toista havainnointikertaa varten muokkasin testikuvia siten, että kokeilin auttaako tumma tausta lasta erottamaan aukeaman tapahtuman paremmin, kuin jos kuva on alkuperäinen, tai vastaavasti miltei taustattomaksi käsitelty.

Värit vaikuttavat myös tilan tunnun vaikutelmaan, sillä Rihlama (1997, 89) kertoo lämpimien sävyjen näyttävän siltä kuin ne olisivat lähempänä ja viileiden sävyjen

siltä, kuin ne olisivat kauempana. Tällä tavoin voidaan saada kuvitukseen väriperspektiivi. Rihlama (1997, 92) jatkaa, että väriperspektiivissä sävyjen asteittainen tummentaminen saa aikaan vaikutelman, jossa valoisuus vaihtuu vähitellen pimeäksi. Esimerkkinä Rihlama mainitsee luolan suun, joka kuvataan usein tällä tavalla (Kuvio 1).

Kuvio 1. Valoisuus ja tummuusvaikutelma

Yhdistettäessä toisiinsa sopivia sävyjä ja niiden tummuusasteita, syntyy väriharmonia (Wetzer, 2000, 69). Ahjopalo- Niemisen (1999, 21) mukaan disharmonia sen sijaan syntyy, kun värit eivät sovi yhteen.

Wetzer (2000, 69–71) kertoo erilaisista väriharmonioista, joista hän mainitsee valööri-, lähiväri- ja vastaväriharmoniat. Hän kertoo valööriharmonian syntyvän, kun yhdistellään yhden värin tummuuseroja ja mainitsee tästä esimerkkinä mustavalkoisen valokuvan.

5.5 Sommittelu

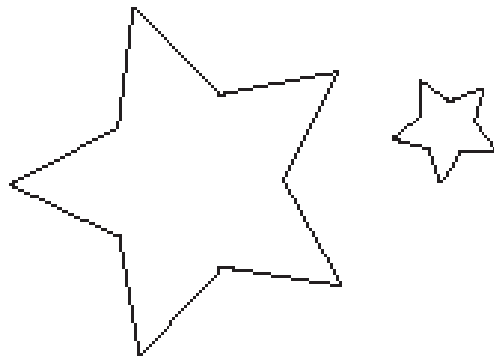
Kuvan suunnittelussa tulisi pohtia, miten erilaiset elementit jakautuvat pinnalle. Wetzlerin (2000, 50) mukaan länsimaissa kirjoituksen ja lukemisen suunta kulkee vasemmalta oikealle ja ylhäältä alas. Tästä syystä oikea puoli, jonne katse hakeutuu, mielletään raskaammaksi kuin vasen, josta liike lähtee (Wetzer, 2000, 50.) Kuitenkin oikean puolen koetaan olevan vasenta aktiivisempi, koska lähestyvä reuna pysäyttää katseen siihen. Wetzlerin mukaan voidaan myös todeta kuvakentän rauhallisimman alueen sijaitsevan kuvan keskiosassa ja levottomuuden lisääntyvän lähestyttäessä kuva-alueen reunoja.

Ylimartimo ja Brusila (2003, 65- 66) painottavat, että kuvakirjassa on alusta loppuun liike, jossa oikealle suuntautuvat tapahtumat ja hahmot ovat menossa uusia seikkailuja kohti, kun vasemman sivun koetaan olevan lähtökohta tapahtumille. He suosittelevatkin sijoittamaan kuvapinnan oikeaan reunaan yllättävät ja oudot elementit ja sijoittamaan vasta kirjan viimeiselle aukeamalle kuvan, jossa on saavutettu symmetria, eli lepopiste. Lepo ja symmetria ovat ikään kuin päämäärä, jota kohti aiemmilla kirjan aukeamilla kuljetaan, ja siksi rauhallinen kuva kannattaisi sijoittaa viimeiseksi

5.5.1 Kolmiulotteisuus ja tilan vaikutelma

Tilan vaikutelma, eli kolmiulotteisuus muodostuu jo kolmesta samaan pisteeseen yhtyvistä viivasta (Hatva, 1993, 93–96.) Hän esittää keinoja, joilla tilan vaikutelma luodaan kuvitukseen ja mainitsee näistä koon muutoksen, elementin sijaitsemisen toisen takana, valon ja varjon käyttämisen, värin, gradientin sekä viivaperspektiivin.

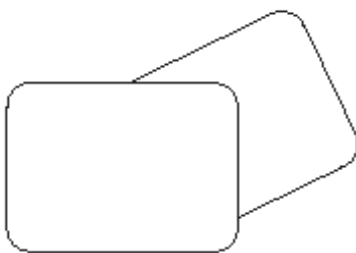
Hatvan (1993, 96) mukaan koon muutos koetaan etäisyysvihjeenä, jolloin ajatellaan etääntyvien objektien pienentyvän niiden ollessa kauempana ja suurentuvan, kun ne ovat lähempänä (Kuvio 2).

Kuvio 2. Pienemmän tähden ajatellaan sijaitsevan kauempana

Jokin jonkin takana -illuusio on yleisesti kuvittamisessa käytetty keino (Hatva, 1993, 96). Kuviot vaikuttavat olevan päällekkäin, vaikka ei voida tietää, onko takana sijaitseva objekti kokonainen (Kuvio 3). Hatva kuitenkin varoittaa, että tällä tavalla rakennettu tilan vaikutelma on vaimea, jos muita graafisia tila-illuusion keinoja ei ole käytetty.

Tutkin tässä työssä miten kehitysvammaiset lapset havaitsevat pienentyvät elementit perspektiivieesti kuvassa, sekä elementtien sijaitsemisen toistensa takana.

Kuvio 3. Toinen neliö vaikuttaa sijaitsevan toisen takana

6 TESTIKUVIEN SUUNNITTELU

6.1 Kuvitustekniikka

Maalasin ja piirsin testikuvat pastelliväreillä- ja kynillä. Valitsin tekniikan, koska haluaisin piirtää myyrä-hahmoille sävykkään turkin. Aikaisemmassa tutkimuksessa selvisi, että lapset hahmottavat maalauksellisen kuvitustyylin yhtä hyvin, kuin selkeän vektorigrafiikkakuvituksen ja pitivät sitä mielekkäämpänä, joten valitsin siitä syystä toteutustavaksi pastellitekniikan.

Olen käyttänyt hahmon ja tapahtumien luonnostelussa apuna läpikuultavaa paperia, jonka avulla hahmolle on helppo miettiä liikkeitä ja anatomia. Läpikuultavan paperin läpi hahmo on mahdollista piirtää seuraavaan kuvaan ja tapahtumaan, jolloin koko ja mittasuhteet säilyvät kuitenkin samana.

6.2 Ensimmäinen testikuva

Ensimmäisellä testikuvalla haluan selvittää, miten kehitysvammaiset käsittävät kuvan, jonka tilavaikutelma on luotu sijoittamalla pieneneviä puita toistensa taakse (Kuvio 4). Hatva (1993, 96) kutsuu tätä kuvituksen keinoa jokin jonkin takana – illuusioksi, mutta suosittelee käyttämään myös muita graafisia tila-illuusion keinoja, jos kuvaan halutaan saada voimakas tilan tuntu.

Tilan tuntu lisääntyy, kun taakse sijoitetaan pienentyviä elementtejä (Hatva, 1993, 96). Tästä syystä kopioin kaksi puuta vastakkaiselle puolelle ja pienensin niitä, jolloin ne vaikuttavat olevan kauempana kuin vasemman puoleiset puut.

Kuvio 4. Ensimmäinen testikuva

6.3 Toinen testikuvasarja

Toisen testikuvan avulla haluan selvittää, miten paljon taustalla voi olla elementtejä. Koska kuvat ovat samasta kuvasta muokattuja erilaisia versioita, käytän niistä nimitystä testikuvasarja. Virtasen (2009, 138) mukaan esineiden ja hahmojen tulisi erottua taustasta riittävästi, mutta haluan tutkia kahden kuvan avulla häiritseekö miljöötä kuvaavat asiat kuvan selkeyttä.

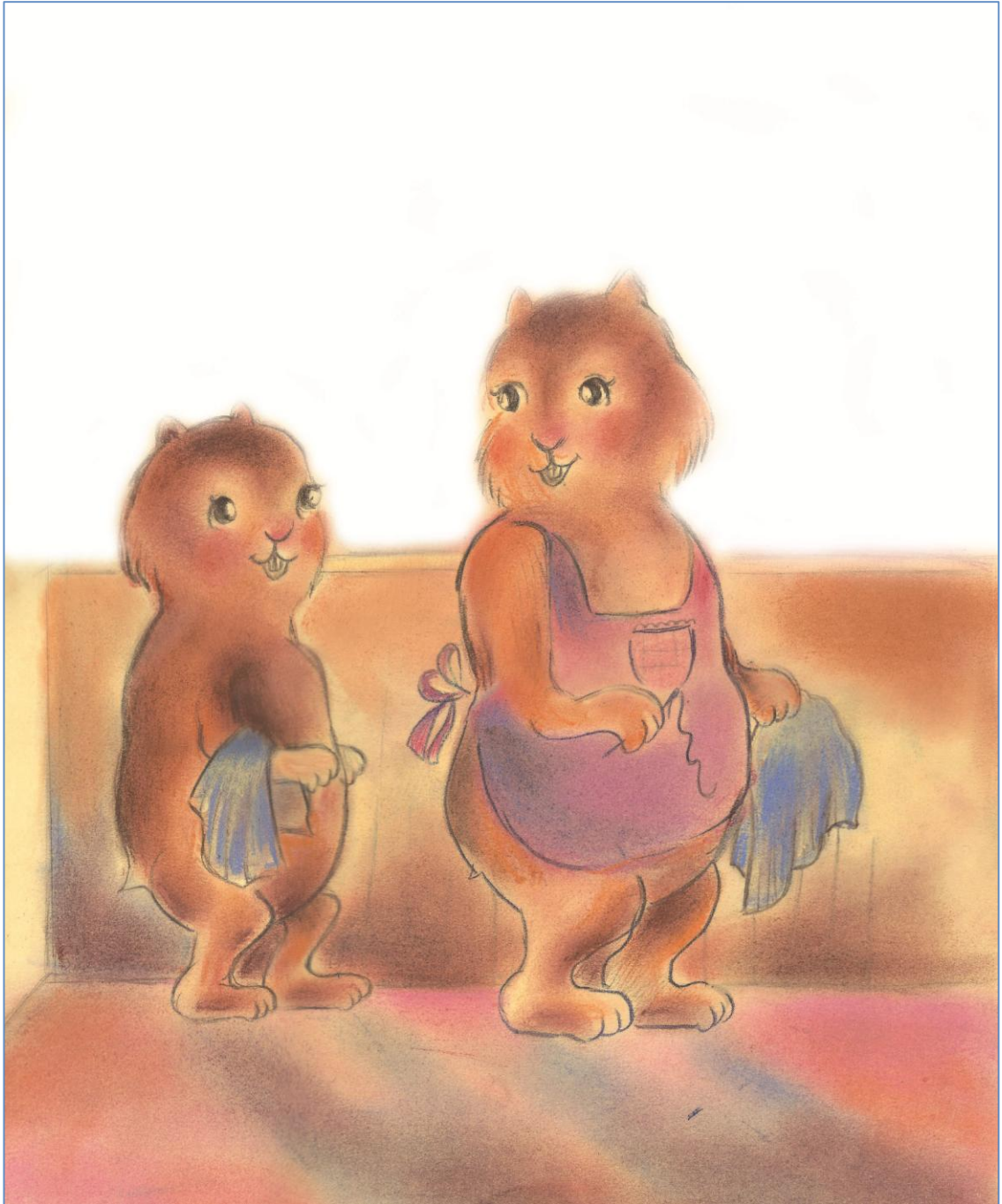
Testikuvat tehtiin pastelliväreillä ja niitä käsiteltiin koneella siten, että tausta poistettiin osittain. Kuvassa on valööriharmonia, joka syntyy kun yhden värin tummuuseroja yhdistellään (Wetzer, 2000, 69–71.) Toisen testikuvasarjan ensimmäi-

sessä kuvassa taustasta ei ole poistettu elementtejä ja kuvan sävyt ovat lähellä toisiaan (Kuvio 5).

Kuvio 5. Toinen testikuva

Kolmannessa testikuvassa kuvan yläosa on jätetty valkoiseksi, jolloin hahmot erottuvat huomattavasti paremmin taustastaan kuin käsittelemättömässä kuvassa (Kuvio 6). Virtanen (2009, 138) mukaan selkokuvan olisikin hyvä olla sellainen, että hahmot erottuvat hyvin taustastaan.

Kuvio 6. Kolmas testikuva, jossa tausta poistettu

6.4 Kolmas testikuvasarja

Kolmannella testikuvasarjalla testaan sekä perspektiiviä että sitä häiritsevätkö taustan elementit kuvaan keskittymistä vai lisäävätkö ne mielenkiintoa. Esimerkiksi pienentyviä elementtejä on turha sijoittaa taustalle, mikäli kohderyhmä ei voi ymmärtää niiden tarkoitusta.

Ensimmäisessä kuvassa tausta on jätetty valkoiseksi selkeyden lisäämiseksi, jotta saan selville, pitävätkö kehitysvammaiset lapset todella kuvituksesta, jossa taustalla on mahdollisimman vähän ylimääräisiä elementtejä (Kuvio 7).

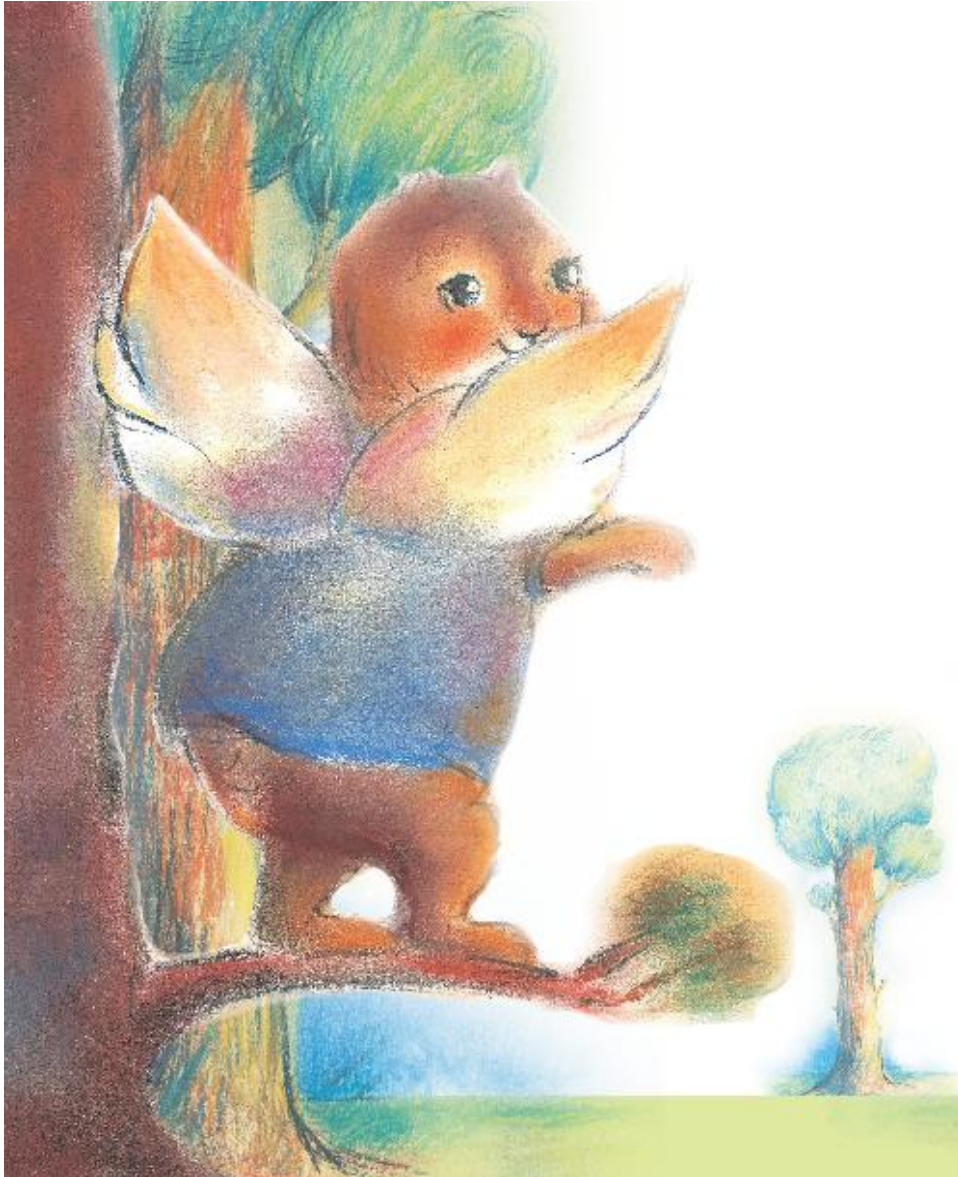
Kuvio 7. Neljäs testikuva, jonka tausta poistettu

Viidennessä testikuvassa lähimpänä sijaitsevan puun takana on toinen puu (Kuvio 8).

Kuvio 8. Viides testikuva, jossa puun taakse on sijoitettu toinen puu

Kuudennen testikuvan avulla selvitän, havaitsevatko kehitysvammaiset lapset horisontissa sijaitsevan puun puuksi vai mieltävätkö he sen esimerkiksi pieneksi kasviksi (Kuvio 9). Suunnittelin siksi kuvaa varten kysymyksen; Montako puuta kuvassa on. Vastausten perusteella saan selville, voivatko lapset havaita perspektiivin ja mieltävätkö he pienen puun puuksi.

Kuvio 9. Kuudes testikuva, jonka taustalle on sijoitettu kaksi puuta

Liimasin kuvatulosteet pienille pahvineliöille testiä varten ja numeroin kuvat. Suunnittelin itselleni myös lomakkeen, jotta testitilanteesta tulisi johdonmukainen ja tu-

lokset ovat omissa sarakkeissaan myöhempää analysointia varten (Liite 2). Liitin lomakkeessa kysymysten yhteyteen pienet kuvat jokaisesta testattavasta kuvasta.

7 TUTKIMUSMENETELMÄ

7.1 Havainnointi

Eskolan ja Suorannan (1996, 11–12) mukaan havainnointi on laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä. He myös kertovat osallistuvuuden olevan keskeinen osa useimpia laadullisia, eli kvalitatiivisia tutkimuksia.

Valitsin havainnoinnin tutkimusmenetelmäksi, koska havainnoimalla voidaan tarkkailla, miten kohderyhmä reagoi kuviin ja millaisia asioita he havaitsevat niistä. Tällä tutkimusmenetelmällä kerätään tietoa aistien avulla ja sen avulla voidaan tehdä havaintoja henkilön taidoista ja toiminnoista, sekä erilaisista tottumuksista (Opinnäytetyöpakki, [Viitattu 27.2.2013]).

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (1996, 202) kertovat havainnoinnin olevan hyvä tutkimusmenetelmä etenkin, jos tutkittavilla henkilöillä on vaikeuksia kielen ja puhumisen kanssa.

7.2 Havainnoinnin riskit kohderyhmässä

Kehitysvammaisia lapsia havainnoidessa tutkimuksessa pitäisi huomioida lasten vamma ja vamman taso. Mahdolliset kysymykset pitää muotoilla tarkasti, sillä esimerkiksi tarkistuskysymykset voivat aiheuttaa hämmennystä kohderyhmässä (Kartio, 2009, 77.) Kehitysvammaiset ihmiset voivat tällaisessa tilanteessa vaihtaa vastauksensa. Kartio (2009, 77) esittää esimerkkikatkelman kehitysvammaista hämmentävästä tilanteesta;

Antakin esimerkissä yksikön asukas oli valitsemassa kahdesta kuorimaveitsestä toista käyttöönsä. Työntekijä kysyi ensin: Kumpaa haluat käyttää, tätä vai tätä? Samalla hän osoitti vuorollaan sitä veistä, jota tarkoitti. Kun asukas valitsi veitsistä toisen, työntekijä kysyi aiotko käyttää tuota vai tätä? (osoittaen taas kumpaakin veistä vuorotellen, kun asukas piti jo kädessään toista). Tämän jälkeen asukas vaihtoi veistä

Avoin kysymyksen asettelu tulee kyseeseen silloin, jos vastaajalla on riittävät keskustelutaidot. Tällaisessa kysymyksen asettelussa lauseen voi aloittaa esimerkiksi kysymyssanoilla mitä, mikä, kuka, miten, milloin, tai miksi. Vaihtoehtojen tarjoaminen sen sijaan voi auttaa kohderyhmän lapsia kysymykseen vastaamisessa, jos avoimet kysymykset tuntuvat vaikeilta. Kartio (2009, 77–78) huomauttaa kuitenkin, että kysymykset muodostuvat vaikeiksi, jos vaihtoehtoja on enemmän kuin kaksi. Mikäli sekä avoimet kysymykset että vaihtoehtokysymykset tuntuvat liian vaikeilta, voi lapselle esittää kysymyksen, johon vastataan kyllä tai ei. Tällöin lapsi voi kuitenkin vastata väärin, koska hän ei välttämättä ymmärrä kysymystä.

Kehitysvammaiset lapset voivat olla melko lyhytjännitteisiä, jolloin kiinnostus suoritettavaan tehtävään voi laskea nopeasti. Vääriä tulkintoja voi syntyä myös tilanteissa, jossa lapsella ei ole avustajaa tutkimustilanteessa, sillä useilla kehitysvammaisilla lapsilla on vaikeuksia puhua selkeästi. Tästä syystä on erittäin tärkeää, että opettajat osallistuvat lasten kanssa tutkimustilanteeseen. Nämä asiat havaitsin syksyllä 2012 tehdyssä syventävässä projektissani, jolloin kävin kahden eri koulun erityisluokissa testaamassa, millaista symboliikkaa kehitysvammaiset lapset ymmärtävät kuvituksessa.

7.3 Ensimmäinen testaus

7.3.1 Taustatietoa tilanteesta

Ensimmäinen testaus tehtiin maanantaina 11.3.2013. Testattavassa ryhmässä oli kolme keskivaikeasti vammautunutta lasta. Minulla oli mukana kuusi testattavaa kuvaa, joista osa oli saman kuvan erilaisia vaihtoehtoja. Yhtä kuvaa lukuun ottamatta kuvat olivat kolmiulotteisia, joten halusin kysymysten avulla saada selville mitä lapset näkevät kuvissa.

Pyrin ottamaan huomioon ohjeet siitä, millaisia kysymyksiä kohderyhmälle voi esittää, joten kysyin avoimia kysymyksiä. Kuvat 2 ja 4 olivat sellaisia, joista halusin heidän valitsevan selkeämmän vaihtoehdon. Otin tässä huomioon, ettei kehitysvammaiselle lapselle voi tarjota vaihtoehtoja enempää kuin kaksi kerrallaan. Myös kuvista 4 ja 5 pyysin lasta valitsemaan selkeämmän vaihtoehdon, jotta tulos on validimpi kuin jos olisin esittänyt vain kaksi kuvaa. Molempien kuvasarjojen avulla halusin selvittää, olisiko kuvan taustasta poistettava ylimääräiset elementit, jotka kuitenkin antavat viitteitä miljööstä.

Testitilanteessa annoin lapselle katseltavaksi yhden kuvan kerrallaan, tai kuvaparin, joista lapsen oli valittava selkeämpi. He istuivat omilla paikoillaan pulpetin ääressä, jolloin siirryin vuorollaan kunkin lapsen luo.

7.3.2 Kuva yksi

Taulukko 3. Ensimmäinen testikuva

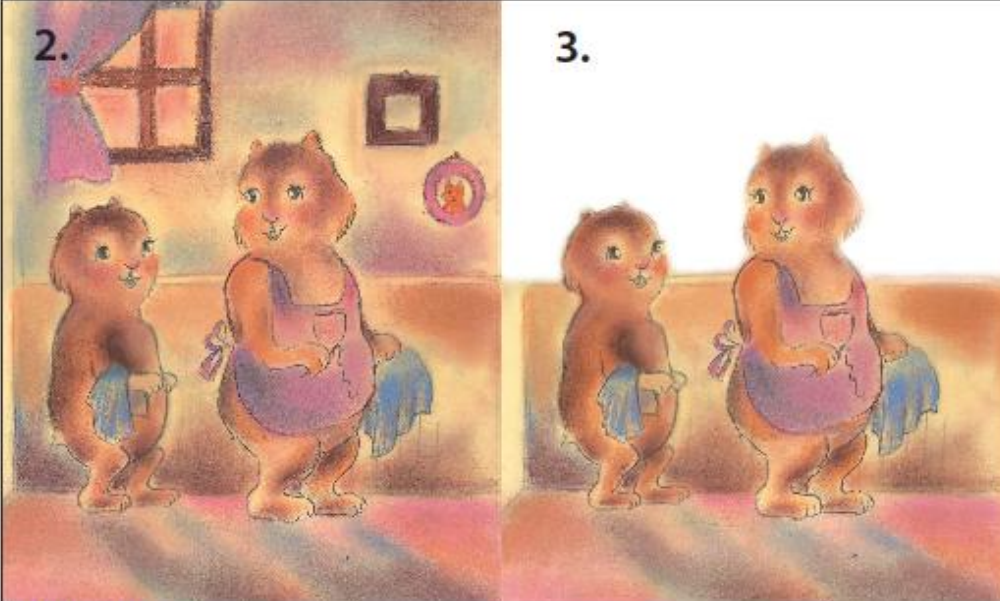
	Mitä kuvassa on? / Miksi kaksi puuta ovat pienempiä?		
	Vastaaja 1	<ul style="list-style-type: none"> - Ei osannut sanoa miksi jotkut puut ovat pienempiä. - Vastaaja oli melko hiljainen, koska ei osannut vastata kysymykseen - Kuvassa näkyy puita 	
	Vastaaja 2	<ul style="list-style-type: none"> - Ei osannut sanoa miksi jotkut puut ovat pienempiä - Kuvassa näkyy: Pilviä, kukkia, puita 	
	Vastaaja 3	<ul style="list-style-type: none"> - Kuvassa näkyy puita - 4 puuta 	0/3

Ensimmäistä testikuvaa näyttäessäni esitin lapsille kysymyksen; ”Mitä kuvassa on? ”Testitilanteessa huomasin, että olin muotoillut liian vaikean kysymyksen; Miksi kaksi puuta on pienempiä? Tähän kysymykseen lapset eivät osanneet vastata, mutta he vastasivat kysymykseen; ”Mitä kuvassa on? ”Vastaukset yllättivät, sillä toinen vastaajista kommentoi kuvassa näkyvän pilviä, kukkia ja tai puita. Vastaajat huomasivat kuvasta puut, mutta eivät osanneet kertoa, miksi osa puista on pienempiä. Voi olla mahdollista, että erilainen kysymyksen asettelu olisi antanut toisenlaisen tuloksen, mutta tein päätelmän, että perspektiivin havaitseminen tämän tyyppisessä kuvassa on haasteellista.

7.3.3 Kuvat kaksi ja kolme

Kun näytin lapselle kuvat 2 ja 3 (Taulukko 4) kiinnitin huomiota siihen, miten nopeasti tai hitaasti lapsi teki valintansa. Ensimmäinen vastaaja valitsi nopeasti kuvan 3 osoittamalla sitä. Myös toiset lapset tekivät nopeasti valintansa.

Taulukko 4. Testikuvat kaksi ja kolme

			
Kumpi kuvista on selkeämpi/mieluisampi katsoa?	kuva 2.	kuva 3.	
vastaaja 1		X	3/3 valitsi kuvan 3
vastaaja 2		X	
vastaaja 3		X	

7.3.4 Kuvat neljä ja viisi

Pyysin ensimmäistä vastaajaa valitsemaan selkeämmän kuvan kuvista 4 ja 5 ja hän valitsi nopeasti kuvan 4 (Taulukko 5). Kysyin myös mitä kuvassa näkyy ja hän vastasi, että orava. Lapsi myös kommentoi kuvaa sanoen; ”lentää”.

Toinen vastaajista valitsi näistä kuvista selkeämmäksi kuvan 5 ja kiinnostui siitä välittömästi. Esitin hänelle kysymyksen; ”missä hahmo on kuvassa 5”, johon hän vastannut mitään. Hän kuitenkin sanoi, että kuvassa oleva hahmo lentää. Opettaja osoitti kuvasta lähimpänä sijaitsevan puun oksaa ja kysyi lapselta mikä siinä on, jolloin poika sanoi, että kuvassa on keinu. Opettajan avustamana hän vastasi, että kuvassa on puu. Kolmas vastaajista valitsi selkeämmäksi kuvan 4. Hän kertoi, että kuvassa on orava.

Vaikka neljäs testikuva oli väreiltään vaisumpi kuin viides, tulokset osoittivat, että kaksi kolmesta lapsesta piti selkeämpänä kuvaa, jonka tausta oli mahdollisimman tyhjä. Tällöin kontrasti on suuri, eivätkä taustan tekijät häiritse katselua.

Taulukko 5. Testikuvat neljä ja viisi

4.

5.

Kumpi kuvista on
selkeämpi/mieluisampi katsoa?

kuva 2.

kuva 3.

vastaaja 1

X

vastaaja 2

X

vastaaja 3

X

2/3

valitsi
kuvan 4

7.3.5 Kuva kuusi

Pyysin vastaajia osoittamaan kuinka monta puuta he näkevät kuvassa. Ensimmäinen vastaaja huomasi ensin kauimpana sijaitsevan puun ja osoitti sitten puuta, jonka oksalla myyrä-hahmo on. Kuvassa on yhteensä kolme puuta, mutta välise-

minaarissa osoittautui, etteivät aikuiset opiskelijatkaan havainneet myyrän takana sijaitsevaa puuta. Tällöin ei voida olettaa, että kohderyhmäkään havaitsisi sitä.

Kuudetta testikuvaa näyttämällä sain selville, että kohderyhmä voi huomata taustalla olevat pienemmät elementit, toisin kuin aiempi tieto on osoittanut.

Taulukko 6. Kuudes testikuva

		Onko kuvassa monta puuta, montako?	
	Vastaaja 1	- Kaksi puuta - Osoitti ensimmäisenä pienintä puuta taustalla	
	Vastaaja 2	- Vastasi; yksi, kaksi, kolme, neljä jne. (Ei jaksanut keskittyä kuvan katseluun) Onko enemmän, kuin yksi puu? Vastasi: On	
	Vastaaja 3	- Näkee kuvassa Kaksi puuta - Mitä kuvassa näkyy? Vastasi: puu, orava	3/3 Hahmottaa kuvassa useita puita

7.4 Toinen testaus

7.4.1 Taustatietoa tilanteesta

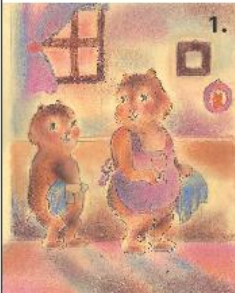
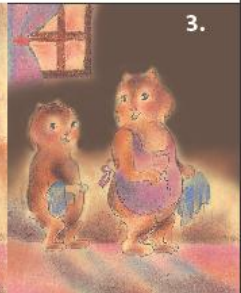
Toinen havainnointi pidettiin 14.3.2013 torstaina eri koululla, kuin ensimmäinen havainnointi. Tutkimukseeni osallistui viisi lasta joilla on havaittu heidän luokanopettajansa mukaan neurologisen kehityksen erityisvaikeuksia. Ryhmän lapsilla esiintyy mm. Aspergerin oireyhtymää, autismia, ADHD:ta, sekä näkövammaisuutta. Opettaja kertoo ryhmässä olevan sekä lievästi että keskivaikeasti kehitysvammaisia lapsia. Kaikkia oppilaita yhdistää kuitenkin se, että he oppivat paremmin pienessä ryhmässä, hän kertoo.

Väliseminaari ajoittui ensimmäisen ja toisen testauskerran väliin. Seminaarissa opettajamme kehotti selvittämään ovatko taustan elementit häiritseviä, jos niitä olisi kuvassa vähemmän. Itse ehdotin voisiko tumma tausta parantaa kuvan kont-

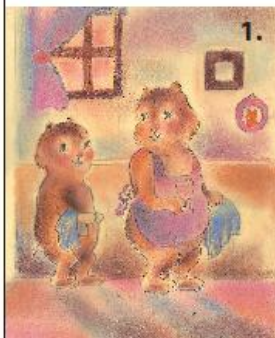
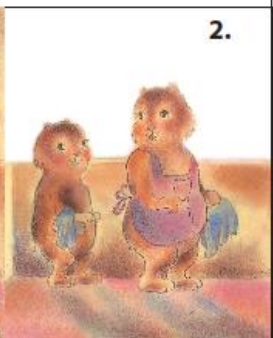
rastia, jolloin hahmot erottuisivat vaaleana taustasta. Tästä syystä otin tutkimukseen ainoastaan kolme kuvaa, jotka kuvaavat samaa tapahtumaa sadusta. Kuvis-
sa muuttujana on tausta.

Tein testiä varten kuvan, jossa tummaksi käsitellylle taustalle on jätetty ainoastaan ikkuna, jolloin sekä peili että taulu on poistettu kuvasta.

Taulukko 7. Käsittelemätön tausta ja tummaksi käsitelty tausta

Kumpi kuvista on selvempi?	
	
☒	
	☒
	☒
	☒
	☒
	4/5 Valitsi kuvan 3 selkeämmäksi

Taulukko 8 Käsittelemätön tausta ja vaalea tausta

Kumpi kuvista on selvempi?	
	
	☒
	☒
	☒
	☒
	☒
	5/5 Valitsi kuvan 2 selkeämmäksi

7.5 Kolmas testaus

7.5.1 Taustatietoa tilanteesta

Kävimme Kaija Siukolan kanssa kolmannella tutkimukseeni osallistuneella koululla, jossa osallistuin testiin vain sivullisena tarkkailijana. Keskustelin kuitenkin ryhmän opettajan kanssa siitä, millaisia ominaisuuksia hyvässä kehitysvammaisille suunnatussa kuvituksessa ja kirjoissa on. Lisäksi kirjoitin muutamia muistiinpanoja lasten havainnoista ja kommenteista.

Testiin osallistui yhteensä viisi lasta. Yksi heistä oli ensimmäisellä luokalla ja toiset olivat viidesluokkalaisia ja iältään 11-vuotiaita. Ryhmässä mukana olevilla lapsilla esiintyi mm. autismia ja downin syndroomaa. Luokan opettaja opasti käyttämään kehitysvammaisista termiä erityistä tukea tarvitsevat oppilaat ja muistutti, että kehitysvammaiseksi kutsuminen voi olla nykypäivänä vanhanaikaista.

Opettaja kertoi, että opiskelu erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ryhmässä perustuu tekemällä ja kokemalla oppimiseen. Hänen mukaansa oppiminen on tehokasta, jos siinä yhdistyy visuaalisuus, auditiivisuus ja kosketus. Esimerkkinä opetuksesta hän mainitsi sen, että opettaessaan A-kirjainta opettaja näyttää kirjaimen esittäen itse sen muotoa.

7.5.2 Havainnointitilanne

Lapset tulivat yksi kerrallaan luokkaan, jossa Kaija Siukola pyysi heitä etsimään aukeamalta tekstiä ja lukemaan sitä. Seurasin sivummalla, kun Siukola teki omaa tutkimustaan. Päätin kuitenkin kysyä joistain piirtämistäni kuvista mitä lapset näkevät niissä. Kuvassa oli myyrien asunto, eli luola ja lintuja, mutta halusin selvittää mitä lapsi näkee kuvassa (Kuvio 10.).

Vastaaja ei osannut kommentoida mikä kuvassa oleva asumus on, vaan oli hiljainen. Linnut sen sijaan olivat tunnistettavia ja kaikki lapset tunnistivat kuvista ne, sekä höyhenet (Kuvio 11). Toivoin saavani mielipiteen erityisesti luola-kuvasta,

koska arvioin, että se saattaa olla liian epämääräinen, tai vaikeasti hahmottettava muotonsa vuoksi ja siksi, että kuvassa ei näy muuta miljöötä.

Kuvio 10. Myyrien luola ja asumus

Kuvio 11. Höyhen

7.6 Tulokset

Halusin tutkimuksessani saada selville millaiset elementit, värit ja kontrastit muodostavat sopivimman kuvituksen kehitysvammaisten lasten kuvakirjaan.

Tutkimuksessa selvisi, että kuva, jossa taustalla ei ole ylimääräisiä elementtejä on selvemmin hahmotettava, kuin kuva jossa ympäristöä on kuvattu monilla pienillä yksityiskohdilla. Ensimmäisellä testauksella enemmistö lapsista valitsi selkeämmäksi kuvan, jossa tausta on tyhjä ja hahmot erottuvat selvästi.

Halusin kuitenkin selvittää valitseeko kohderyhmä taustattoman kuvan selkeämmäksi myös silloin, jos vaihtoehtona on kuva, jossa on värillinen tausta ja taustalle on jätetty joitain osia miljööstä. Toisen testauksella tulokset osoittivat, että täysin taustatonta kuvaa pidettiin siinäkin tapauksessa selkeämpänä, kuin yksiväristä kuvaa, johon taustalle oli jätetty ikkuna.

Kuitenkin kuvaa, jossa oli värillinen tausta ja vain yksi ikkuna pidettiin selkeämpänä kuin alkuperäistä kuvaa, jossa taustalla oli ikkuna ja kaksi taulua. Kaikkein epäselvin kuvavaihtoehdoista oli siis kuva, jossa taustalle oli jätetty eniten yksityiskoh-

tia, eli alkuperäinen vaihtoehto. Tässä on havaittavissa millaisia piirteitä kehitysvammaisilla ihmisillä esiintyvässä hahmotushäiriössä esiintyy.

Mielenkiintoisin havainto tutkimuksessa oli, ettei olekaan itsestään selvää, etteivät kehitysvammaiset ihmiset pysty havaitsemaan pienentyviä elementtejä (Kuvio 12). Pyysin vastaajia osoittamaan testikuvasta 6 montako puuta he näkevät kuvassa. Tulokset yllättivät, sillä aiemman tiedon mukaan ei pitäisi olla mahdollista että kehitysvammaiset ihmiset mieltävät pienentyvät elementit kauempana oleviksi. Enemmistö vastaajista kuitenkin laski kuvassa näkyviksi puiksi myös pienimmän oikeassa reunassa sijaitsevan puun. Tämä osoittaa, että kuvien soveltumista kohderyhmälle pitäisi tutkia ja testata enemmän.

Kuvio 12. Kohderyhmä voi havaita pienentyvät elementit taustassa

8 Lopullisen kuvituksen suunnittelu

Hahmon ja tapahtumien suunnittelun ehdin aloittaa jo aikaisemmassa syventävässä projektissa. Tuolloin kuvituksen tyyli oli kuitenkin hieman kömpelö, joten olen käyttänyt hahmon luonnosteluun runsaasti aikaa opinnäytetyössäni (Liite 4).

Tehdessäni testikuvia hahmon lopullinen muoto ei ollut vielä valmis, mutta havainnointikerrat antoivat myös viitteitä siitä, minkälaisena lapset näkevät hahmon. Monet lapset näkivät testikuvissa oravan. Tästä syystä vaalensin turkin väriä seuraavissa luonnoksissa.

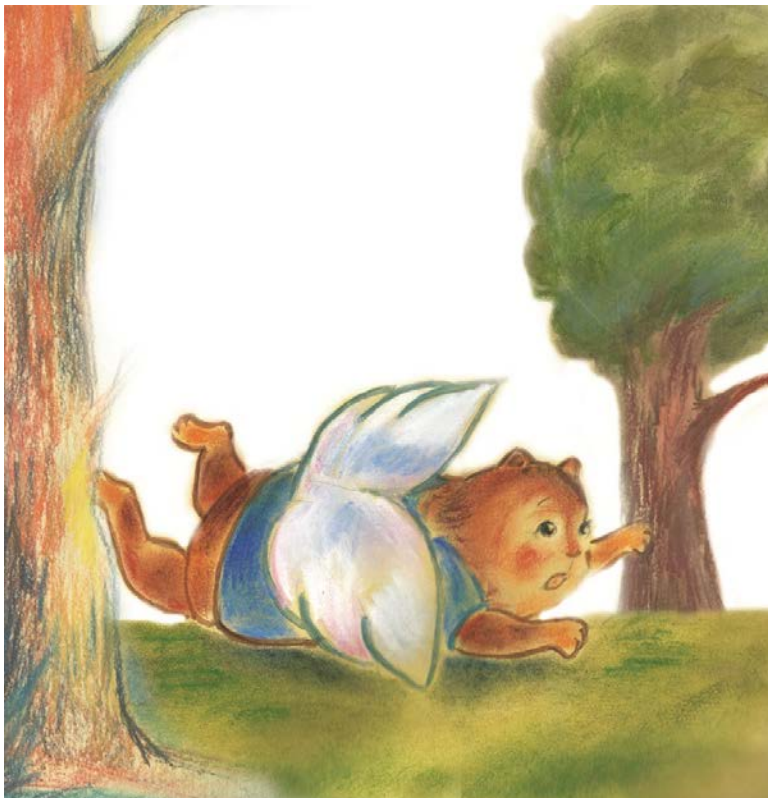

Kuvio 13. Hahmo, jota lapset pitivät oravana

Olen piirtänyt lopulliset kuvitukset kellertävälle paperille, jolloin hahmot saavat lämpimän pohjasävyä (Kuvio 14). Syväsin kuitenkin kuvat, jotta niissä olisi suurempi kontrasti ja kirkkaammat värit (Kuvio 15).

Kuvio 14. Keltasävyiselle paperille tehty kuvituskuva

Kuvio 15. Kuvituskuva käsittelyn jälkeen

9 TULOKSET

Halusin tutkimuksessani saada selville millaiset elementit, värit ja kontrastit muodostavat sopivimman kuvituksen kehitysvammaisten lasten kuvakirjaan.

Värien olisi hyvä olla sellaiset, etteivät ne ole liian lähellä toisiaan. Esimerkiksi hahmo ei saa olla taustan sävyinen, jotta se olisi erottuva. Testauksen tulokset osoittivat, että mikäli kuvituksessa on valööriharmonia ja tausta ja hahmo ovat miltei saman sävyiset, kuvitusta on vaikea hahmottaa. Lapset pitivät selkeinä kuvia, joissa taustan ja kuvan välillä on suuri kontrasti.

Tutkimuksen tulosten mukaisesti päätin käyttää kuvituksessa pienentyviä elementtejä ja jättää taustan vaaleaksi. Kuvissa hahmoa ei ole sijoitettu puun lehvästön sisään, tai kulkemaan luolasta sisään, sillä tämän tyyppisistä kuvissa hahmon erottuvuus kärsii. Hypoteesi, jonka mukaan erottuvuus ja selkeys kärsivät, jos kuvassa on useita yksityiskohtia pitää paikkansa. Kahdeksan lasta kahdeksasta vastaajasta valitsi selkeimmäksi kuvan, jossa tausta on valkoinen. Sen sijaan hypoteesi, jonka mukaan kehitysvammaiset ihmiset eivät voi havaita perspektiivisesti pienentyviä elementtejä ei pidä paikkansa. Tämä oli uusi havainto, jota olisi syytä tutkia lisää.

Kuvituksessa on oltava riittävän suuri kontrasti, joko niin, että hahmo ja tapahtumat ovat mahdollisimman vaalealla taustalla, tai vastaavasti siten, että tausta on tumma tai voimakkaan värinen. Tämän huomasi, kun pyysin lasta valitsemaan selkeämmän vaihtoehdon kahdesta samaa tapahtumaa esittävästä kuvasta. Toisessa kuvassa hahmo oli tummalla taustalla siten, että se näytti vaalealta taustaa vasten ja toisessa kuvassa sekä hahmo että tausta olivat miltei saman sävyiset. Neljä viidestä lapsesta valitsi selkeämmäksi tummalla pohjalla olevan kuvan, jossa oli suurempi kontrasti.

10 POHDINTA

Tavoitteenani oli toteuttaa selkeä kuvitus kehitysvammaisten lukemaan opettelevien lasten kuvakirjaan. Jo aiemmassa syventävässä projektissani aloitin kuvituksen suunnittelun, jonka jälkeen olen tehnyt useita erilaisia luonnoksia hahmoista ja kuvituksen tyylistä. Opinnäytetyön aikana kuvituksen tyyli on pehmentynyt ja sen sävyt ovat tulleet monipuolisemmiksi. Olen myös oppinut paljon kuvan käsittelystä, sillä lopullisessa kirjassa aukeaman kuvitus on koostettu erillisistä kuvista, jotka on koottu yhdeksi kuvaksi.

Opinnäytteeni aihe on mielenkiintoinen, vaikkakin koen, että lastenkirjojen kuvitus ei ehkä ole ominta alaani. Olisin kuitenkin kiinnostunut esimerkiksi esitteiden kuvittamisesta, jolloin kuvituksessa ei tarvitse miettiä päähahmojen piirteitä.

Huomasin prosessin aikana käyttäneeni liikaa aikaa luonnosteluun, jolloin lopullisten kuvitusten toteutuksessa tuli kiire. Kuvituksesta tuli kuitenkin lämmin, joka myös oli yksi toiveistani. Aiemman syventävän projektini aikana tehtyjen kuvituskokeilujeni ongelma oli se, että ne olivat hieman yksipuolisia. Tuolloin hahmot vaikuttivat siltä, etteivät ne ole kovin liikkuvaisia ja myös värit olisivat voineet olla monipuolisempia. Opinnäytteenäni tekemässä kuvituksessa hahmoilla on pehmeämpi ilme, mutta kuvan elementit on kuitenkin sijoitettu selkeästi ja tutkimusten tulosten mukaisesti. Kuvitus on sävykäs ja selkeä ja myös yhteistyökumppanimme Tammi luonnehti kuvitusta lapsille sopivaksi ja värikkääksi. Tammi kuitenkin kehotti kiinnittämään erityishuomiota hahmojen silmiin, jonka koinkin vaikeimmaksi asiaksi kuvituksen tekemisessä. Työn tekemisessä olisi voinut auttaa aikaisempi kokemus esimerkiksi sarjakuvien piirtämisessä, jolloin ilmeiden piirtäminen olisi luontevampaa. Havainnointikerrat olivat mielenkiintoisia, sillä jokainen tutkimukseen osallistunut oppilas oli erilainen. Tutkimuskertojen sujuvuuteen vaikutti kuitenkin esimerkiksi viikonpäivä, vuorokauden aika, tai esimerkiksi lähestyvä ruokatunti, sillä tällaiset asiat vaikuttavat lasten keskittymiseen. Tutkimuksen aikana huomasin monia asioita, joita olisi mielenkiintoista tutkia lisää. Yksi tällaisista asioista on kosketuspinnat ja moniaistisuus, jota toivovat useat kehitysvammaisten lasten kanssa toimivat opettajat. Tutkimuksen avulla saatiin kuitenkin uutta tietoa lasten perspek-

tiivisyyden havaitsemisesta, jota voisi tutkia tulevissa tutkimuksissa lisää. Mielestäni seuraavissa kohderyhmille suunniteltavissa kirjoissa tulisi miettiä moniaistisuutta ja koskettelupintoja, jotka auttavat lapsia oppimisessa. Tässä tutkimuksessa aika ei kuitenkaan riittänyt koskettelupintojen tutkimiseen.

LÄHTEET

Ahjopalo, T. 1999. Kuvittajan keinot. Helsinki: Kirjayhtymä.

Eskola, J., Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta.

Haavisto, S. 2012. Seinäjoen ammattikorkeakoulun lastenkirjaprojektin markkinoitviestinnän suunnittelu ja toteutus. Seinäjoen Ammattikorkeakoulu. Muotoilun koulutusohjelma/Graafinen muotoilu. Julkaistu.

Hatva, A. 1993. Kuvittaminen. Helsinki: Rakennustieto.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 1996. Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kartio, J. 2009. Selkokieli ja vuorovaikutus. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, Oppimateriaalikeskus Opike.

Kivikko, M. & Autti-Rämö, I. 2006. [Verkkolehtiartikkeli]. [Viitattu 28.2.2013]. Saatna http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/arkisto?p_p_id=dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku&p_p_action=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&dlehtiha-ku_view_article_WAR_dlehtihaku_spage=%2Fportlet_action%2Fdlehtihakuartikke-li%2Fviewarticle%2Faction&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_tunnus=duo95906&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_p_frompage=uusinnu_mero

Launonen, K., Korpijaakko-Huuhka, A. 1996. Kommunikoinnin häiriöt: syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Helsinki: Helsingin Yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Ohijiwa, H. 1987. Color Harmony: A Guide to creative color combinations. Massachusetts: Rockport Publishers.

Opinnäytetyöpakki. 27.2.2013. Havainnointi. [Verkkolähde]. [Viitattu 27.2.2013] Saatavana: <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Aineiston-keruumenetelmat/Havainnointi>

Rihlana, S. 1997. Värioppi. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Sainio, A. 2000. Teksti joka rakastaa lukijaansa. Helsinki: Btj kirjastopalvelu.

Vernerinen. 27.2.2013. Kehitysvammaisuuden diagnostiikka. [Verkkolähde]. [Viitattu 27.2.2013]. Saatavana: <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/kehitysvammaisuuden-diagnostiikka.html>

Virtanen, H. 2002. Selko-opas. Helsinki. Kehitysvammaliitto, Oppimateriaalikeskus Opike.

Wetzer, H. 2000. Värivaaka. Helsinki: Tammi.

Ylimartimo, P., Brusila, R. 2003. Kuvittaen: käyttökuva muotoja, merkityksiä ja mahdollisuuksia. Lapin yliopisto